

NYOCHA OMENALA NA AKANKA AKWUKWỌ QJA DUFUO DIKE NKE RAY C. ANENE

Ann Chinazo Onyekelu PhD*; Ngozi Theresa Onuora PhD**; Obiakor Ethel Ebere PhD*** & Daniel Aliomo Alegu****

Ụmị Edemede

Orụ nchọcha a gbadoro ụkwụ na ntụcha akwukwọ Ray C. Anene nke ọ kpọrọ, Qja Dufuo Dike iji tuchaputa akankà odee ya, mee ya ka o see elu. Ihe ọmụmụ a bụ nchọcha enweghị mgbakọ. Ihe ọmụmụ a n'ụdị ya gbadokwara ụkwụ na nchọcha nkowa n'ihì na mbunuche ya bụ iseka ma kowaa ka odee siri jìe nka dị iche n'orụ ya. Otutụ nsogbu ndị na-esite n'ahughị akwukwọ e ji ebido aka n'oge a na-eme nchọcha n'Igbo, tumadi nchọcha gbasara nnyocha nka na akanka agumagu bụ ihe nchọcha a gboro. Ihe ọmụmụ a gbadoro ụkwụ n'isiokwu atọ: ichoputa omenala na nka agumagu odee gasi, ichoputa agwa na ka o si ziputa ha, na ileba anya n'asụsụ, tumadi n'omenala Igbo ndị putara ihè na ya. N'ikpeazu, ndị ome nchọcha choputara na e nwere ụfọdu ndehie, obere nghasa echiche dị n'akwukwọ ya. Nke a ga-agbaziri ndị ọzọ choro iwere agumagu hiri isi ka ha ghara iso ụzọ ahụ wee mee ụdị mmehie ahụ. Ndị ome nchọcha hutakwara na ụfọdu olu ndị na okwu Bekee ndị e ji usoro nsupe Igbo dee n'akwukwọ ahụ ga-enye aka n'ikwalite na n'iwulite asụsụ Igbo. Ndị mere nchọcha gakwara n'ihu wee nye ntuziaka n'ụzọ ndị a ga-esi mee nchọcha ndị yitere nke a maka odimma mwulite na nkwalite asụsụ Igbo. Ntule ụdị akanka a n'orụ ndị odee ndị ọzọ, nkwaputa na nziputa akanka ndị odee agumagu ji dee agumagu ha ga-eme ka ụmụ akwukwọ na-enwe mmasị n'igụ akwukwọ agumagu Igbo oge ọ bụla na n'ebe ọ bụla.

Mkpqlite

Akanka ka e nwere ike ikowa dị ka ihe ọmụmụ na-amụ gbasara nka dị n'agumagu. 'Nkà' n'onwe ya ka e nwere ike ikowa dị ka 'nkamara' odee nke ọ mụtara amuta ma ọ bụ nke ọ natara chi ya, nke na-enye ya mfulmobi n'edemede ya. 'Aka', n'ụdị onye ọ bụla nwere ike ighota ya, bụ akukụ ahụ mmadu nke o ji eri nri ma na-emekwa ihe ndị ọzọ dị iche dị ka ide ihe odide. Mana dị ka o si metuta ihe ọmụmụ a, 'aka' ka e nwere ike ikowa dị ka 'usoro' mmadu si eme ihe. Ọ bụ maka ya ka e jiri nwee 'aka odide', 'aka onyinya ugbo ala', 'aka nkuzi' dgz. Ya bụ na 'akanka' ka e nwekwara ike ikowa dị ka usoro mmadu - odee, dị ka o si metuta agumagu - si eziputa nka n'agumagu ya n'ụdị ekwuruno ma ọ bụ n'edemede.

Okafo (2008:2) kowara Akanka dị ka 'ihe ọmụmụ na-eleba anya n'usoro ndị odee na-agbaso site n'iji asụsụ eziputa nka n'edemede ha'. N'agbanyeghi na Okafo hutara Akanka dị ka ihe naanị ndị odee na-eziputa n'edemede, nkowa a rijuru afo maka na ọ bụ site n'asụsụ ka o si adị ire. Ọ gakwara n'ihu kowaa Akanka dị ka onyinye onatarachi nke ndị odee na-esite n'echiche ime mmuo ha wee kpuo ma ọ bụ keputa uwa nke aka ya ma dozie ya n'ekereuche ya n'uzo ọ ga-esi buru nke ya.

N'echiche nke ya ka Nwadike (1992) kwuru na Akanka bụ sayensi na-achoputa usoro e si ede agumagu ka o wee buru na e detara ya nke oma. N'ụdị a, ọ hutara Akanka dị ka ọmụmụ gbasara etu e si ede agumagu. Ọ kowara na ọ bụ oge a gbasochara usoro ihe ọmụmụ Akanka ma turikoo oru onye odee ka a ga-amata ma ọ bụ kwubie okwu na ka aka odide onye odee ahụ a na-elegara anya si gbata kwuru.

Dị ka Okafo (2008) si kowaa, onye odee o bula na-enwe Akanka nke ya. Nke a putara na o bu ka ndi odee ole e nwere n'owa ha bu ole Akanka e nwere di. Otutu oge, o bu udi Akanka odee ji dee edemede ya na-eme ka oguu ghota ma o bu ghara ighota ozi o choror izi ohaneze. Otutu oge kwa, Akanka odee na-enye aka n'ime ka oguu ghotawanye edemede odee kara ka a turu anya.

Nziputa Nsogbu

Umụ akwukwọ anaghi enwekebezi mmasi n'omumu asusu Igbo. Ihe a bidororiji ka ohanee si elegara asusu Igbo a anya, maka na o na-abu nne ewu na-ata agbara, nwa ya a na-ele ya anya n'onu. Enweghi mmasi a bu otu okpurukpu ihe na-adoghachi aka elekereazu n'ihe gbasara omumu asusu Igbo n'izugbe ya. O bukwaa otu enweghi mmasi a na-eme nwata akwukwọ hu edemede e ji Igbo dee, ya na oso a na-eme, tumadi n'agumagu, maka na o na-abu anya bewe, imi esoro n'ihu na o rute imi, o rute onu.

O nwere ufodu ihe na-ekwesighi ka a na-akota ya n'onu, mana ka o sila di, o nweghi ihe a ga-eme onu n'ihu na o bu onu ka e ji ako ihe niile, ma nke di mma ma nke di njo. Ma o bughi, kedu ka nwa amaala Igbo a muru n'ala Igbo, too n'ala Igbo na-eri nri ndi Igbo n'ala Igbo ga-esi juo ma Ray C. Anene, o bu ogbaa boolu! Ebe o noro ka njo bu na onye ahụ juru ajuju ahụ ga-akochara gi ihe niile gbasara ndi odee a ma ama na mba ndi ochaa, akwukwọ ha na kwa akukwala ha! Ma ha biazia n'ihe gbasara ndi Igbo, e jiri ya na-atu 'ngeregede' ma o bu na-etie epele. O' kwa ikwiikwii nyuru ahuru si umu nna ya kwewere ya egwu, umu nna ya asi ya 'tufia' na anaghi ekwete ihe ojoo n'egwu.

N'ibe okwu nkenke, ichota ezi osisa nye, enweghi ezi mmasi n'ogugu agumagu Igbo na ihe ndi na-adaputa na ya, bu isi a huru kwaba okpu n'ihe omumu a, e ji n'aka tumadi ka o si metuta akwukwọ agumagu Oja Dufuo Dike nke Ray C. Anene. Ime ka umu akwukwọ, tumadi ndi mmadu n'izugbe, nwee mmasi n'ebe agumagu Igbo di, bu ebe nlegara anya ya.

Mbunuche Ihe Omumu

Mbunuche ihe omumu a bu iseka oru Ray C. Anene o kporo Oja Dufuo Dike wee choputa nka (Akanka) odide ya, ntunyeoko ya n'ikwalite agumagu na omumu asusu Igbo n'izugbe. E jikwa n'aka na ihe omumu a ga-enyekwu aka na mmuba mkpuru okwu Igbo ka e wee nwekwuo mkpuru okwu a ga-eji na-akowa otutu echiche n'asusu Igbo.

Ajuju Nchocha

Ka e wee Nweta mbunuche ndi a, ndi mere nchocha nwere ajuju nyere ha aka n'ichoputa ezi osisa nye nsogbu nchocha ya:

1. Kedu ka nka agumagu odee (author's style) siri nyee aka n'iwulite oru ya?
2. Kedu ka odee siri ziputa agwa n'oru agumagu ya?
3. Kedu ka odee siri ziputa asusu n'oru ya?

Ntuleghari Agumagu

Nkwa Nka

Akanka ka a kowarala di ka ihe omumu na-amu gbasara nka di n'agumagu. Okafo (2008:1) kowara nka di ka 'usoro mmadu na-agbaso n'ikeputa ihe mgbe o na-achọ igbo mkpa diri ya'. Echiche di n'okwu a bu eziokwu n'ihu na o bughi uzọ otu onye gbasoro gboo mkpa nke ya ka onye ozọ ga-agbaso gboo mkpa nke ya. Okwu a na-egosi na nka di n'iche n'iche.

Hornby (2020) kọwara nka dị ka etu ọ bụla e si eme ihe. Na nlegaranya nke ya, nka gunyere ihe ọ bụla dị ka: etu e si akwa, eri nri, ede ihe, aga ije, eku ume, agba ọsọ - etu e si eme ihe ọ bụla mmadụ nwere ike icheta n'echiche. Dị ka o siri kọwaa, na n'oge ụfọdụ, a na-enwe ezigbo nka dabara adaba a na-agbaso eme ihe, oge ụfọdụ kwa, a na-enwe ajọ nka.

Nka metụtara usoro e si eme ihe niile mana Akanka, ka o sila dị, metụtara naanị n'agumagu. Ọ bụ ya ka Nwadike (1992) jiri kọwaa na Akanka bụ sayensi na achọputa usoro e si ede agumagu. Ebe ọrụ a na-enyocha bụ ọrụ ederede, nnyonyeanya omee nchọcha gbadoro ụkwu na ka Akanka si gbasata usoro odide (ya bụ, Akanka ederede). Ọ putara na nkà bụ etu ọ bụla odee na-agbaso ede edemede ya. N'ikọwa ya n'uju, nka bụ usoro odee na-agbaso n'ikeputa ụwa akụkọ n'agumagu ya. Ọ bụ nka na-eweputa ndiiche na-adi n'etiti otu ọrụ onye odee na ibe ya. Iji maa atụ, ọ bụ nka kewara ọrụ Tony Ubesie, Inno Uzoma Nwadike na Ray C. Anene n'akwukwọ ha: Jụọ Obinna, Ụwa Bụ Agha na Oja Dufuo Dike. Ọ bụkwa nka e ji dee akwukwọ, oge ụfọdụ, na-eme ka ọgụ sie ọnwụ igucha akwukwọ o ji n'aka, ma ọ bụ mee ka ọ ghara ile ya anya ugboro abuo.

Nkọwa Akanka

Akanka bụ ihe ọmụmụ gbasara nka agumagu. Nwadike (1992) kọwara na Akanka abughị nka, kama, ihe ọmụmụ na-amụ maka nka. N'okwu ya, Akanka bụ ihe ọmụmụ na-eziputa ma na-atụrikọ edemede ndị odee na-emekwa ka nkà ha jiri dee edemede ha wee see elu ma putà ihè nke ọma. Ọ bụ site na nturikọ a ka e si amata mbe na abuo nke bụ oke n'ebe ndị odee abuo ma ọ bụ karia nọ.

N'iziputa ezi Akanka n'edemede, odee kwesiri inwe ezi usoro echiche chapuru achapu maka na ọ bụ ya na-enye odee nkamma n'ebe ibe ya nọ. Nke a na-egosi na ọ bụ ka onye dị bụ ka ngwa ahia ya na-adi, nke putara na ọ bụ ezi echiche na-ebute Akanka bụ ọkpokọpị. N'okwu (Cohen, 1973) ka Okafo (2008) jiri kwuo n'akwukwọ ya na nkà metụtara nhoro mkpuru okwu na ihazi ha n'udi usoro okwu.

Okafo (2008) kwukwara na ọ bụ nka kewara agumagu n'ebe ihe ọmụmụ ndị ọzọ dị. Ọ bụ nka kewara agumagu n'ebe akukọala, fiziks, jiografi na ihe ọmụmụ ndị ọzọ dị.

Akanka a, a na-ekwu okwu ya dị uto abuo:

- i. Akanka izugbe; na
- ii. Akanka onye.

Akanka izugbe bụ usoro e weputarala dị adi nke onye odee ga-agbaso wee dee edemede ya. Iji maa atụ, ọ bụ na odee chọọ ide edemede ya, ọ ga-agbaso otu n'ime usoro iduuazi, ejije ma ọ bụ abụ.

N'akanka onye bụ ebe odee na-eweputa ọgugu isi na ọnatarachi ya iji chọọ edemede ya mma. Ebe e ji n'aka na onye odee ọ bụla ga-amaalarị ma na-agbasokwa Akanka izugbe, ọrụ nnyocha Akanka agumagu na-adabekari na nnyocha Akanka onye.

Ngalaba Akanka Dị Iche

Ngalaba Akanka, dị ka 'www.lancaster.ac.uk' siri gosiputa gunyere:

1. Akanka nghota mkpuru okwu (lexical stylistics)
2. Akanka ntulekọrita (comparative stylistics)
3. Akanka mkpọputa okwu (phonostylistics)

4. Akanka agumagu (Literary stylistics)
5. Akanka uto asusu (grammatical stylistics)
6. Akanka njiaruoru (functional stylistics)
7. Akanka nghota (decoding stylistics)
8. Akanka amumasusu (linguostylistics) dgz.

N'ime ngalaba Akanka ndi a, e deputara n'elu ihe omumu a, e ji n'aka dabara nnoo n'otu n'ime ngalaba ndi ahụ, ya bu, Akanka agumagu.

Nkwa Agumagu, Asusu na Omenala.

Okwu ato ndi a, a kporo aha n'elu bu ahughi mmiri si emela akwu n'ebe omumu Akanka di. (Afejuku, 2013) n'akwukwo Ossai (2021) kwenyere nke a mgbe o siri na agumagu niile na-adi ire n'ihu na e nwere asusu e ji eziputa ya. N'iji kwugharia ya, o buru na asusu adighi, agumagu agaghi adi. N'ihu na akwukwo a, a na-eme nchocha na ya bu akwukwo agumagu e jiri asusu dee, nke nwere ntola omenala ndi e ji maka ha dee ya, o ga-adi mkpa ileba anya n'isiokwu ndi ahụ e deputara n'elu.

(a) Agumagu

Di ka Banks (2015) siri deputa oru (William 1999). O kwuru na agumagu na-eleba anya n'emere uwa ohuru. Nke a na-egosi na agumagu bu ikeputa uwa ohuru nke diwagara onwe ya iche n'ua nke a na-ahu anya.

N'olu Kantarcioghi (1997:149) 'odee abu ma o bu onye odee o bula, na-aroghari ma o bu hugharia okwu, mee okwu ndi tarala nchara ka ha dikwa ndu ozo'. Ka o siri kwuputa na Horace kwuru n'akwukwo abu ya o kporo, Art of Poetry, na o bu ka onye oru 'paint' si eji aziza 'brush' n'oru ya bu ka odee agumagu si eji atumatu okwu di iche n'oru ya wee gbanwegharia nghota mkpuru okwu di iche iche di na ya. Na ya ka Waheed (2021) ji wee si na agumagu na-enwegasi umu ihe na-emejuputa ya, na-adi n'usoro, nke na-ezu oke site n'asusu.

(b) Asusu

O bu asusu ka e ji aga n'ua taa; o nweghi ihe a na-eme n'ua nwere isi ma e wepu asusu.

Umar, et al (2015) kwara asusu di ka ezi mputara na-enwe ezi usoro, nke e ji ezigara onye ma o bu ihe ga-enweta ozi ahụ. Ozi ahụ nwere ike ibu ihe mmadu dere ede, ihe mmadu kwuru ekwu, ihe mmadu choro inweta, ihe obi uto ma o bu iwe.

Mannir (2011) sakwatara okwu a mgbe o kwuru na otutu mgbe, asusu na-abu ngosiputa ihe mmadu na-eche n'obi ya, oge ufodu, o naghị abucha (instinctive and non-instinctive). O gakwara n'ihu gosi na asusu di uzo abuo gbara okpurukpu: asusu mmadu na asusu anumanu, mana o doro ewu na aturu anya na o bu asusu mmadu ka e ji ede agumagu, tumadi n'akwukwo agumagu nke e ji oru ya n'aka.

Ikwuwa ihe gbasara uru di n'asusu abaghi uru o bula n'ihu na o buladi onye kpuru isi ga-ama na oku na-ere ere. Mana n'iji gbakwunye n'okwu ndi ozo, Emenanjo (2000) tuputara na e ji asusu mbunuche mmadu eme ihe. O bu mbunuche a bu isi a huru kwaba okpu n'akanka onye n'agumagu, n'ihu na o bu asusu ka mmadu ji eziputa iwe, anuri, ekele, iriota ihe na iju ihe e kwuru, dgz. Odee agumagu ga-esita n'asusu ziputacha umu ihe ndi a n'agumagu ya.

(c) Omenala

A tulewe ka ihe atọ ndị a: asụsụ, agụmagu na omenala si metuta, mara na ọ bụ n'omenala na n'asụsụ ka agụmagu na-eziputa onwe ya. Omenala bụ asụsụ; asụsụ ka e eji eziputa agụmagu.

Dị ka e siri ziputa (Ogbalu, 1981) n'akwukwọ Ekwealor (2013: 49) na 'omenala bụ ihe anyị na-eme, etu anyị si adị ndụ, ihe anyị na-eri, ihe anyị na-eyi n'ahụ, etu anyị si eji ejiji, ihe e ji mara anyị dị ka mba, abụ anyị na-abụ, egwu anyị na-ete, omume, na kwa agwa anyị na-akpa'. Site na nkọwa a, e nyere n'elu, a marakwa na ndị nọ n'akwukwọ a na-atule ga na-eri nri, na-eyi akwa, na-ekwu okwu, dgz. Ihe fọduru bu ituchaputa, wee mara ka odee siri ziputa ya n'akwukwọ ya.

Ogbalu (2007) kwuru na Omenala na-eto eto. Ajuju di ebe a wee buru, o putara na omenala Igbo etofeela kamgbe ndi Igbo diwara? O putara na ndi Igbo anaghi aluzi nwaanyi, n'iji maa atu? E lewe anya n'okwu a nke oma, a ga-ahuta na n'eziokwu, o bughị ka e si alu nwaanyi na mgbe gboo bu ka e si alu ya n'oge ugbo a. Etu ahụ kwa ka o si metuta ihe ndi ozo gasi. Ndi odee agumagu na-esitekwa n'asusu na nke odide ha wee ziputa ihe ndi a gasi.

Site na nkọwa ndi a, e nyere n'elu gbasara agumagu, asusu na omenala, o ga-ekwe nghota na ha ato, n'eziokwu, bu ahughi mmiri si emela akwu n'ebe Akanka di. Dika Okoye (2002) na Ishiaku (2004) siri gosiputa, a naghị enwe agumagu ma o buru na e wepu asusu; omenala bukwanu Ihe a gaghị enwe ike ikewapu..

Atutu Mmughari

Na Ntuleghari Agumagu e jiri mee nchocha ihe omumu a, ndi omee nchocha bitukwara aka n'otutu akwukwo ndi kwuru gbasara atutu mmughari ndi metutara isiokwu a, e ji n'aka. Abuo n'ime ha ka o deputara ebe a.

Atutu 'Magzizm' (Maxism) na Nnyocha Agumagu..

Igbado ukwu n'atutu magzizm nke Lenin, V. I. (1976) di ka Mbah na Mbah (2017) siri ziputa ya n'akwukwo ha kporo Theories of Contextual Linguistics. N'akwukwo ahụ, o bu Mbah, B. M. bu odezi.

Di ka (Lenin, 1976:9) n'akwukwo Mbah (Ed.) (2017) siri ziputa, "atutu magzizm n'agumagu bu nnwoghari e nwoghariri 'oke ndabere n'ihe a na-ahu anya' (materialism) nke Ludwig Feuerback no n'isi ya. Magzizm n'onwe ya sitere na nkuzi Karl Max nke gbadoro ukwu n'uto na mwulite nke mba ato a ma ama n'oge ahụ. Mba ato ndi ahụ gunyere: mba Japan, Bekee na French.

N'ihu akwukwo nke iri na isii, Lenin tputara akuku nkwenye nke magzizm nke na-abughizi ka o si metuta usoro obibindu, na-akowazi ka o si metuta usoro mwulite usoro akuko n'oru agumagu. Na nkowa ya, atutu a na-ekwu na, ka o si metuta onodu ewumewu obibindu n'ua, mmadu na-abagide n'udi mmekorita o che na o diri ya mkpa nke diwagara iche n'echiche ma o bu n'odidi ya di ka mmadu. O na-akowa na mmadu anaghi abu osisi kporo nku gwuru onwe ya n'ime ohia; o gaachoriri mmekorita mmadu ibe ya tumadi n'obodo o hutara onwe ya. N'isi n'uzo ozo kwuo ya, o bughị ihe mmadu kwuru maka onwe ya ka e ji amata udi mmadu onye ahụ bu, kama, o bu ka ndi no ya n'akuku si ahuta omume ya.

Dị ka Mbah (2017:269) siri nyochapụta, 'otu ihe atụtụ a jiri dị mma bụ na e nwere ike itinye ya n'orụ n'ebe na n'ọnọdụ ọ bụla n'ụwa'. Na ka o si metuta ewumewu, atụtụ a nyere ezigbo nkọwa n'ihe na-emegasi n'ime akụkọ dị n'agumagu.

Dị ka Lenin (1976:18) n'onwe ya siri gosiputa, 'ajụju chere atụtụ a aka mgba n'ihu bụ inweta ọsịsa nye okwu ndị a:

Kedu ihe na-ebuta ọchịchọ nke mmadụ?

Kedu ihe na-ebuta ọgbaghara na-adị n'etiti echiche, nzube na achom nke onwe ndị mmadụ?

Kedu ihe na-emecha si (ma ọ bụ ihe na-esi) n'ogbaghara ndị ahụ apụta n'obodo?

Kedu mbunuche kpomkwem ọchịchọ nke onwe (basis for materialism)?

Na nkọwa Mbah (2017:270), usoro akụkọ iduuzi ọ bụla na-enwe ihe ọ na-ebube ụzọ n'usoro akụkọ ya. Ọ bụ ntọala a na-eme e ji enwe ụdị mgbagoju anya a). Tupu akụkọ agwụ a ga-enwelari agwa ndị a ga-ekeputa ndị ga-enwe oge ha biiri, ebe na kwa ọnọdụ ha hụta onwe ha, bụ nke na-eziputa, kpomkwem, ọnọdụ a na-ahụta n'ogborogbodo.

N'okwu Lenin (1976), atụtụ a yitere atụtụ iwu 'ọnọdụ enwemihe. Ọ kowara na iwu ndị ọnọdụ enwemihe na-ekwu na, n'ogborogbodo ọ bụla, a na-enwewe ndorondoro/nghotahie na-adị n'etiti achom nke onwe na nke ndị ọzọ. Akụkọala egosila na ụdị ndụ a na-ebi n'ogborogbodo na-enwe ndị na-adị n'agbata, na kwa n'okirikiri obodo ma ọ bụ mba na ibe ya site n'oge ruo n'oge. Ọ kowakwara na agumagu, dị ka onyinyo obibindụ ndị mmadụ na-egosiwakwa ndị, ọgbaghara na kwa mgbagoju anya ndị a.

Ntinye Atụtụ 'Magzizm n'Orụ Nchọcha a.

Dị ka Biakoko (2000) siri gosiputa mkpa ọ dị bụ ịjị nseka atụtụ magzizm enyocha agumagu gosiputara ngalaba agumagu choro ajụju nke ga-enyomi anya ma nyochaputa umu irighiri ihe magzizm choro. N'iji agumagu onu maa atụ, akwukwo agumagu onu, ka ndi guzobere magzizm na-akowa na nseka ya tosi ịbụ ichoputa ka oru ahụ, o nwere akukola n'oge e ji aka di ka oge mbiarachiwa. Nke a ọ na-akọ agbasakebeghi oru a n'ihu na akwukwo a na-amu abughi akwukwo agumagu onu, kama, ọ ga-enye aka n'ichoputa ya ma e nwere ihe yitere abu n'ime akwukwo ahụ.

N'ebe ọzọ atụtụ magzizm na-enyocha n'agumagu bụ na ndị ndị mmadụ, nkwenye ha na asusu ha. Amuta (1989) na-ekwu na ajụju sitere n'akukọ a na-enyocha ka e si jiri asusu eziputa omenala. Ajụju a na-elekwasị anya bụ, kedu onye odeed bu n'obi oge ọ na-edede edemedede ya? Kedu ụdị asusu odeed jigasi n'orụ edemedede ya? A na-ebu n'obi na amaghi agu na amaghi ede aputaghi na onye ahụ amaghi akwukwo n'ihu na onye na-amaghi agu ma ọ bụ ede n'otu asusu nwere ike mara na nke ọzọ. Maka ya ka Amuta (1989) jiri kwuo na ajụju ebe a kwesiri idị na-akpalite mkparitauka n'omenala, ọ kacha n'oge mbiarachiwa.

Atụtụ Ọdịdị n'Agumagu.

Onye weputara atụtụ ọdịdị bụ onye a na-akpọ Ferdinand Da Saussure, onye bụ onye aka siri ike n'amumamu lingwistiiki, Eze (2021). O kwukwara na ntọala ọdịdị a sitere na ndị mụrụ maka antropoloji, sitere na mba Frans a na-akpọ Claude Levi-Strauss, Roland Barthes na ndị ọzọ di ka Derrida dgz. Saussure, n'onwe ya bụ onye e ji 'Nna Amumasusu ogbarohuru' wee mara. Ọ weputara ụzọ ogbarohuru o si elegara anya n'asusu nke ọ kpọrọ Langue bụ nke putara 'ọdịdị di n'usoro' nke nwere ntọala ya n'iwu digasi ahaa nke nwekwara usoro mkpọtuta nke na-agbaso

usoro otu iwu ahụ kwa. Ọ katọrọ usoro iwu dịbu adị nke na-ahụta asụsụ naanị dị ka usoro na-agụ aha nke aha ọ bụla ga-azarịrị aha e nyere. Ebe ahụ ka ọ nọrọ zipụta ihe ọ kpọrọ 'ihe ngosi' na 'ihe a na-egosi, bụ nke na-egosi na ihe ọ bụla a hụrụ anya enwelariị onyinyo ya n'uburu; aha e nyere ya bụzị ụda e si na ya wee nweta. Akara bụzị ihe ahụ a hụrụ anya kpomkwem.

Obitube (2006) kwenyere n'ihe a oge ọ si na ntọala 'Amụmasụsụ Ọdịdị' bụ 'akara' nke bịa nwee ọdịdị ụzọ abụọ: ihe a na-egosi, bụ echiche dị mmadụ n'uburu na ihe na-egosi' - bụ ụzọ e si ezipụta ihe a na-egosi. 'Akara', n'onwe ya, wee buruzia ndịneetiti jikoro ha abụọ.

Ntinye Atụtụ Ọdịdị n'Orụ Nchọcha A.

N'orụ agumagu, ukpuru mgbakwasa ukwu atụtụ ọdịdị na-eleba anya n'usoro asụsụ si eme ihe n'izugbe, (Eze, 2017). Ya bụ na ihe niile dị n'amụmasụsụ nke na-enye aka n'ighota na ka a ghọta mmadụ. (Ọ bụ ihe a Saussure kpọrọ Langue.

Ukpuru nghota ahụ dị ka Eze (2017:253) si deputa ya:

1. Nghota na-ewere onodu site na ndiche. Iji maa atụ, ihe mejuputara nwaanyị na agboghọ bụ otu - onye na-abughị nwoke - mana nwa agboghọ na nwoke abughị otu mana ihe jikoro ha abụọ bụ mmadụ.
 2. Ihe jikoro 'akara' bụ ngwakota na nhoro. Ọ bụ ihe a na-eme ka e si n'ihe a marala wee mata ihe ozo. Ima atụ, mburu na akpoomamara. Ọ bụ ihe gbasara ngwakota na nhoro a ka ntọala nghota agumagu gbara mgborogwu.
 3. Atụtụ Ọdịdị na-ekwu na otutu okwu ndi e ji echiche ekeputa na-aga n'udi, na kwa n'usoro abuo. Ima atụ, omenala/odinala, oku/oyi, mma/njo dgz.
- Ọ bụ site n'atụtụ ọdịdị ka e ji nwee ihe omumu na-amu maka 'akara' nke a na-akpo 'semiotics'. Ka anyi burukwa n'obi na akara bụ ihe na-ejiko na ihe a na-egosi. Maka ya ka o jiri buru ihe na-anochi anya ihe ozo.
- N'ikpeazu, atụtụ ọdịdị bụ atụtụ na-elegara asụsụ anya di ka akara di n'usoro, ngosiputa ha, nke nghota ha dabeere naanị na mmetuta ha nwere di ka usoro okwu.

Ntucha Akwukwọ Oja Dufuo Dike

Nleruanya

Akwukwọ Oja Dufuo Dike, nke Ray C. Anene dere, nwere ihe ndi a n'ime ya:

1. Isi iri na otu (11)
 2. Ihu otu nari, iri abuo na abuo (122)
 3. Eserese na-enye aka n'ikowa isiokwu ha di na ya
 4. Ọ bughị naanị akara ka e ji ziputa isi ya; e jikwa isiokwu ziputa ha. Isiokwu ndi a niile bucha ilu. Ha gunyere:
- Isi 1: Onatarachi
Isi 2: Okuko Ga-abu Oke Na-esi n'Eju
Isi 3: Nna Nyuruo Ala, Nwa Ya Azoro Ya
Isi 4: Akwu Rebiri Onu Ezuteela Mkpomkpote
Isi 5: Nwata Hwaa Anya, O Kwuwaa Onu
Isi 6: Nwata Tibie Aka Ya, Oha Anu Olu Ya
Isi 7: Ugo Gbuzue, O Chakee
Isi 8: Ududu Erighi Eri, O Tuo Onya
Isi 9: Ihe Okwuanyionu Nyuru Esiwela
Isi 10: Mgba Abaala n'Ogu

Isi 11: Onye O Mere na Ndu, O Were Anya Ya Hu

N'ituchaputa nka agumagu odee jiri choo edemede ya mma, ndi mere nchocha tulere ya n'isiokwu ndi a na-esote:

Isiokwu

Isiokwu odee nyere akwukwo a dabara nnoo n'akuko o koru. E nwere ndi bu Oja dufuru dike, nwekwaa ndi Oja dufuru. Ngozi bu oja dufuo Obiageri, ebe ichie Omicha na Okwuanyionu bu Oja dufuru Ikpeamaego. O bu ya ka e ji asi na Oja Dufuo Dike, dike baa ala, Oja abaa akpa.

Ntoala

N'agumagu, a na-enwe udi ntoala abuo: ntoala ebe na ntoala oge. Odee ziputachara udi ntoala abuo ndi a n'akwukwo ya. Di ka odee siri ziputa n'akwukwo ya, ntoala ebe n'akuko ahụ bu n'Ukobo; Ukobo di n'ala Igbo. Ebe ndi a kpogasiri aha n'akwukwo ahụ gunyere: Nkwọ Nnewi, Umueze, dgz, nke bucha ebe a ma-ama n'ala Igbo tata.

N'oge ihe di n'akuko a mere bu n'oge ogbarohuru a; na ngwucha senchuri nke iri na abuo gbagote na mbido senchuri nke iri abuo na otu. N'oge a, a na-ekwu maka ya, ndi muru oru aka bu ha na-ekwu ihe na-eme n'obodo; ndi guchara akwukwo praimari nke ise bu ndi a na-eze eze n'obodo. A hutara nke a bu mgbe Chinyere, nwunye Ikpeamaego, batara n'obodo ikuzi nkuzi n'ihu na o gururu na praimari nke isii. Odee kwukwara na ihe Chinyere jiri guruo akwukwo na praimari nke isii n'Umuahia bu maka na nna ya bu aka ji aku.

Ozo kwa, di ka o si metuta oge ogbarohuru, ugboala adila, ulo oriri na nkwarị adila, mana ndi mmadu ka kwenyere na idi ire nke uzọ omenala na odinala.

Udi Akwukwo

Udi akwukwo odee ji ziputa akuko ya bu iduuzi. N'iduuzi, a na-edede ya n'isi na nkeji ederede na nkeji ederede. E dekwara akuko a n'isi iri na otu na kwa n'otutu nkeji ederede

Nchikota Akuko Di n'Akwukwo

Otu nwoke aha ya bu Onyenaemereibeya Akametalu muru umu abuo wee guo nke diokpara, Uwadimfe, osota diokpara ka o guru Nwoye. Uwadimfe, di ka aha ya siri di, bu onye ume ngwu, ebe Nwoye ka anya ya ru ala. N'ihu ihe isi ike, Nwoye gawara Umuahia imu izu ahia. Nna ya ukwu duru ya ulo, o wee bido nke ya wee buru ogaranya n'elu ogaranya. Naani oru o gbara bu na o nweghi onye o bula okwu sere ya na ya na-agaghi eji anya ya hu nti ya; o naghị ekwe tutu na isi eruo onye ahụ ala. O megidere ihe a nke na ihe ndi mmadu jizi mara ya bu Ikpeamaego. Uwadimfe, n'aka nke ya, no n'obodo na-ebigari ndi mmadu ego site n'ire ya di nko ka mma ihu abuo. Omume ya mekwara ka nwanne ya chefu ya ghara inyere ya aka.

Oge Ikpeamaego luchara nwaanyi, o batara n'obodo luro Uwadimfe nwaanyi nke ya. Aha nwunye Uwadimfe bu Nwaanyinkwo. Nwaanyinkwo muru naani otu nwa nwoke o kpoko Kasimobi n'ihu na o siri na Chukwu akasiela ya obi n'ihu Uwadimfe na-emechu ya. Ihe e jikwa mara nwa a bu Kasie, n'aha mkpobiri, ebe Chinyere, nwunye Ikpeamaego amutabeghi ma otu. Kasie abughi udi mmadu nna ya ka o na-eto.

N'ubochi ndi obodo Ukobo na-eme emume igba nke ha na-eme kwa afu, a na-akpo 'igba ikoro', Ejimnduemegini, bukwani onye bu okamgba n'obodo Ukobo, na Akuebuo, gbara mba. Mba a ha gbara mebiri kasie isi. Oge ha gbachara nke ha, otu onye obia a na-akpo Ikukuamananya, nke e ji Ikuku mara, maka na azu anaghi eru ya ala, putara n'ogbo. O nweghi onye egwu kwere ighota ya mba, ihe a weere kasie iwe, o gaa duu ya aka n'onu. Iwe were Ikuku n'onwe ya ka

egwu si kwe obere nwa di ka kasie ibia ghota ya mgba. O ji iwe wee sọ kasie isi n'ala, e buru ya ozugbo lawa. O bu udi aghara di etu a ka kasie no na-akpa, na-etigbucha umuaka niile no n'obodo Ukofo. A gara kpofo Okuluogwo, bu dibia a maa ama, ka o bia gbaa afa iji choputa ebe mmiri si baa opi ugboogu. Okuluogwo gbara afa wee si na o bu mmuo nna ya ochie kpapa ike na-enye ya nsogbu, na-aga edosa okpesi nna ya ochie n'ulo Uwadimfe. E mere ka Okuluogwo kwuru, aghara kasie na-akpa wee laa.

Mgbe kasie di n'afọ iri na otu, Uwadimfe nwuru, kasie wee bido na nwata tawa ahuhu uwa ya; o bidoro na nwata kwuwa ugwo nna ya ji wee laa mmuo. Ihe a mere kasie ghara ilu nwaanyi n'oge n'ihu na o kpebiri na o gaghi alu nwaanyi ganye na o kwuchaa ugwo ndi ahụ.

Kasie mechara luo Obiageri, nwa Soporuchi, onye e ji Obii wee mara, wee muta otu nwa nwaanyi aha ya bu Nneamaka. Obii anaghi anu nti wee soro Ngozi, nwunye Okafọ larala mmuo wee gbawa n'iro. Oge Nneamaka di n'otu afọ na onwa ato, kasie churu nne ya. O bu kasie na nne ya, Nwaanyinkwo, zulitere Nneamaka.

Oge e lichara Uwadimfe, Ikpeamaego juru kasie ihe o ga na-eme aka, o si ya na o bu iruzi ugboala mebiri emebi. Ikpeamaego kpogara kasie na nke Chikwado, bu onye a maara amara naruzi ugboala. Kasie mutara iruzi ugboala wee buru okpokopi na ya.

Oge Ikpeamaego lotara ezumike nka, kasie rioro ya, o wee buru ugboala ya mebiri emebi, dozie ya, kwuo ya ugwo, kasie wee ghoo onye nwere ugboala, ihe a wee na-eri ufodu umeju. Okwu ya bidoro dawa uda n'obodo Ukofo. E mere ya onyeisi umu nna ha, ma Okoye Omicha na Okwuanyionu buru agha so ya, wee sigide ya asi n'ebe Ikpeamaego, bu onye buzi obere chi n'obodo Ukofo no. Ha gwara Ikpeamaego na ihe na-ebu kasie isi bu ugboala o bunyere ya, ka o nara ya ugboala ahụ. Ha kwagidere Ikpeamaego, o wee nuo iyi asi nugide kasie ma ya buru na o napuru ya ugboala ahụ. Iyi gburu ya na-egbughi oge, ndi enyi ya wee hapu ya laa.

Mgbe a na-akwa ozu Ikpeamaego, otu dibia na-agaghari agaghari a na-akpo Obumneme buuru akuko bata, ka Obiageri si dalahu na mmiri wee nwuo n'ihu na ike uwa gwuru ya. O korọ ka Ngozi si laghachi azu na be di ya nwurula anwu gaa biri mgbe ike akwuna gwuru ya, mana, otu nwoke Obiageri chere na o ga-alu ya juru na o gaghi alukwa ya, umu okoro na-enyebu ihu anaghizi enye ya ihu, ike uwa wee gwu ya, o wee were aka ya gbuo onwe ya.

Nka Agumagu Di n'Akwukwo A

Ikpa Ochi

1. N'ihu akwukwo 2, odee dere '...naanị ochi ka o ga na-achi, onye ahụ esoro ya chiwa. O buru ogwu ka o gworo ka onye o bua bu iwe n'obi biara ya ugwo chiwa ochi, o bu n'afuonu onu ka o kanyere ya n'ihu na o dighi onye lechara ya anya n'afuonu ma o chiwa ochi ghara iso ya chiwa."

2. Uwadimfe kororo Osondu etu ndi ohi si zuchaa ya ohi zuo ma aziza ma nri o riforo erifo. Osondu dapuru n'ochi ozugbo (ihu 9)

Ihe a niile na-eme mgbe Uwadimfe ka di ndu na-eji ugwo.

3. Oge kasie na-amu oru idozi ugboala, nwunye nna ya ukwu, aha ya bu Nkechi, apiakataala ya ihe n'agbanyeghi na nwa kasie aluola di. Kasie chekatara ihe o ga-eme o wee ruo otu ubochi, Nkechi batara ipia kasie ihe di ka o na-apibu wee hu ka kasie gba oto kpankpan. Nkechi

tuhapuru utari o ji wuru oso gbaputa ezi. Ihe a toro mmadu niile gbata ya na mkpu o na-eti, ochi. Kasie sikwa n'ime yichie akwa puta, na ochi nke ya (ihu 59).

4. Mgbe kasie na Ikukuamananya gbara mgba (ihu 21). O toro ochi, na ka ndi mmadu ka na-atu Ikuku ujo, o buru kasie, nwa Uwadimfe, putara igba ya mgba. Oge Ikuku fenyere yaaju n'anya, o dagidere wee dado Okoye Omicha ebe o no na-egbu oja ya. E buuru Kasie gawa ulo ogwu. Okwu izizi puru ya n'onu oge o tetara n'etiti abali bu, 'a gbachaala ikoro?'

Ntunyere

1. 'ibita ya ego na-adi ya ka imunye ahijia uguru oku mana ihota ya ugwo ahụ o ji di ka mmadu idi ndu gawa eluigwe' (ihu 3). Site n'eluigwe ahụ a kporo aha ebe ahụ, o na-arutu aka na nkwenye ndi otu Kristi

2. 'Otutu adila na mbu duo ya odu, o gwa ndi enyi ya nwoke ha agwa ndi ahụ ihe a na-ere mbekwu nwa Aniga n'Eke Ekwulobia (ihu 50). Ihe a bu mgbe Obi ka na-eme isi kpakakpaka, onye tupuru ya onu, ndi oyi ya nwoke ejide onye ahụ zo akwu.

3. 'Etu o si di n'Eke Ekwulobia bu ka o si di na Nkwọ Nnewi.' Ahia abuo ndi a bu ahia a ma-ama n'ala Igbo na n'obodo ndi gbara ha gburugburu.

4. 'Ha na-akpo ya oga oge ufodu, ma i noro nso hu ka ha si edowe ihu na ka ha si adapu n'ochi ma ha kpo ya oga ahụ, o bughị mmadu ga-agwa gi na oga a na-akpo ya bu 'oga ijebu' (ihu 59). Ihe a na-eme mgbe ndi ya na Kasie so amu oru na-akpari ya maka na o meela okenye.

Atumanya

1. Mgbe Osundu biara Uwadimfe ugwo, o bara n'ulo. Osundu na onye o bu na-agu akwukwo ahụ na-atu anya ihe o nwere ike isi n'ime ulo ahụ puta ebe o bu a maara na o nweghi ihe o togboro n'ulo.

2. E nwere ezigbo atumanya mgbe Ejimnduemegini na Akuebuo na-agba mgba n'agbamikoro Ukobo. Onye o bu, ma oguu ka ezigbo ujo ji onye ga-emecha tuo ibe ya n'etiti oka mgba naabo ahụ.

3. Oge Kasie kochaara enyi ya nwoke a na-akpo Onuntu ka ya na nwunye nna ya ukwu si aga, odee agwaghị ndi oguu ihe o bu, ma na Kasie bidoro gbawa isi akwara nke o naghị agbabu. O bu n'oge o gbachaara oto n'ihu nwunye nna ya ukwu ka oguu ghotawanyere ihe Onuntu tukwunyere ya.

Mgbagojuanya

1. Oge Uwadimfe bara n'ime ulo ka a biara ya ugwo, o bu igbe puta mana o bu igbe efu. N'agbanyeghi ogologo oge o gburu n'ime ulo, Uwadimfe bu naani ochi ka o ji si n'ime ulo puta (ihu 8)

2. N'ebe a na-agba mgba ikoro, onye o bu chere na o bu Ejimnduemegini ga-emeru na mgba ahụ maka na o bu ya kacha agba mgba. Mana Akuebuo iti Ejimnduemegini azu n'ala bu ezigbo ihe mgbagojuanya n'ebe oguu na ndi obodo no. Udi uzu turu n'ala tuo n'elu n'oge ahụ gosikwara nke a.

3. Oge Nkechi batara ipia kasie ihe, o bughị ihe o turu anya ya ka o huru (ihu 19).

Ekwuecheozo

1. N'ihu 7, Osundu biara ogu ugwo na be Uwadimfe mechara duwa Uwadimfe odu ka o tie aka n'obi n'ihu na ndi ohi mere ya aru. O mechara si ya bia were otu mba ji be ya.

2. 'Oriakụ Ikpeamaego nọ n'ala na-ahụsi anya, ụmụ akwụkwọ nọrọ n'ụlọ na-enwe ahụrị' (ihu 102). Oge Oriakụ Ikpeamaego pịakatara ụmụ Kasie ihe n'ihị esemokwu dị n'etiti ha na Ụwadiṃfe, nwunye Ụwadiṃfe gaara ya oḡu N'ụlọ akwụkwọ, mpitimpị wee kwee, ụmụ akwụkwọ wee nweere onwe ha ahụrị.

Kwunkwunwo

'O bughị oke ikpo nsị bụ oke dimkpa' (ihu 20). Ikukuamanonyia bụ nwoke na-agbasị mgba ike mana o pere mpe. I nwere ike ibuli ya elu mana iti ya azụ n'ala na-esi oke ike. Ya mere, oge o bula onye ya na ya na-agba mgba buliri ya elu, o na-ekwu otú okwu ahụ: o bughị oke ikponsi bụ oke dimkpa.

Mbuamuma

1. Ka Obiageri mechara buru ajọ mmadu lara ndu ya n'iyi abughị ihe tata. Ka odee siri kowaa omume ya n'ihu 33 gosiri na o ga-emecha ghoo ka mmanu e sinyere n'oku. Ihe o jiri kpebie ibido rusiwa oru ike abughị na o bu ezigbo mmadu, kama, ka ndi mmadu wee huta ya di ka onye di uchu n'oru. O bu n'otu n'udi oge a ka nne Ụwadiṃfe noro hu ya wee kpebie na nwa ya ga-alu ya.
2. Oge Ikpeamaego luchara nwaanyi ohuru, o guru praimari nke isii wee bido kuziwe nkuzi. O bu site n'akwukwo ahụ o guru mere o ji kuziwe n'obodo Ukoḡo wee si etu ahụ piawa umu kasie ide. Akwukwo ahụ o guru bu ide na-ebu amuma ihe ga-emecha mee n'odinihu n'akuko ahụ.
3. Oru idozi ugboala Kasie muru bu mere ka o nwee ugboala. O bu ugboala ahụ mechara bute esomokwu nke bu isi sekpu nti n'okwu di n'akuko ahụ.
4. Ihe mere na Ikpeamaego amutabeghi nwa n'oge bu ka ya na Kasie, nwa Ụwadiṃfe, wee mekoḡo otu ihe oḡo, wee si etu ahụ see okwu.

Ncheta

Oge Nwaanyinkwo gwara Obiageri na o chorọ ka nwa ya luru ya, Obiageri kaara ikweta ozugbo n'ihị uchụ di gbaarala ya, mana o biara chetachaa etu otu nwoke biara ya di n'afọ abuo gara aga siri meboo ya (ihu 33). Di ahụ biara ya mechara gbaa oso n'agbanyeghi na Obiageri agwachala ndi enyi ya niile na ya aluola di. Nwoke ahụ gwara ya na o luola nwaanyi ubochi ha huru onwe ha n'uzo. O bu ihe ahụ ka o chetachara ubochi ahụ wee hapu ikweta nne Kasie ozugbo.

Nkowasi

1. Ka o si akowa agwa - odee kowara agwa Ụwadiṃfe di ka onye na-eji ugwo; onye umengwu, dgz.
2. 'Omicha bu nwoke ha ka mbe. O pughị dimkpa mana dimkpa anaghi ya ma a kowa akuko gbasara aghugho..' o bu site n'aghugho o na-agho ka e ji kpowa ya Omicha (ihu 15).
3. Nkowa Mmemme - n'ihu 18, odee kowara mgba ikoro Ukoḡo, ka e si agba ya, ka e si emebu ya na ka ndi agbata obi ha si abara ha ya.
4. Ilu...
Odee anaghi akowa ilu ya; otu nkeji ederede nwere ike ibucha ilu, na-enweghi nkowa a ga-enye ya. Ima atu (ihu 24) 'Igbo turu ilu si na a na-esi na ntutu ukwa ama onye ujo oru. Ndi oḡo kasie adighi nke na-agba ya n'ihu.... Ufodu si na nwata a na-erika bu na ya na nne na nna ya na-eri. Ufodu na-atukwu n'ilu na-asị na o bu na mmiri nta ka nshiko na-echi eze, o tefere baa osimiri, mmiri ebughi ya, azu eloo ya. Ha kwuru na nwa nza na-awa ogiriga...' (ihu 24). O bu oge Kasie putara igba ikuku mgba ka odee turu ilu ndi a gasi.

Omenala Igbo

1. Iche Oji - Uwadimfe cheere onye biara be ya oji n'agbanyeghi na o ugwo ka o biara ya (ihu 6). Ichere onye/ndi obia oji bu omenala Igbo nke diwagara mgbe gboo nke odee webatara n'akuko ya.

2. Igba Mgba - Igba mgba bu omenala Igbo a ma-ama. Odee webatara ya n'akuko ya mgbe ndi obodo Uko bo gbara mgba ha na-agba otu ugboro kwa afo (ihu 27)

3. Ilo Uwa - Oge Kasie na-akpa aghara n'obodo Uko bo, a gara gbaa afa ka a mara ihe kpata ya. Afa gosiri na o bu mmadu loro kasie uwa n'ulo.

4. Igba Odibo - Nwoye, onye mechara zawa Ikpeamaego, gara gbaa Odibo n'Umuhia. O bu ulo e duuru ya mere o ji buru akajaku wee zawa Ikpeamaego. Kasie mukwara oru iruzi ugboala. Oge o ruru n'ebe o na-amu oru, o huru na otutu ndi mmadu ejuputaala ebe ahụ.

5. Ilu Nwanyị (alimdi na nwunye) - Ihe a bu omenala Igbo ozọ putara ihe nke oma n'akwukwo agumagu a. Uwadimfe luru nwaanyi, kasie luru nwaanyi, Ikpeamaego luru nwaanyi, Nneamaka, nwa kasie luru di, Obiageri luru di mechaa puo be di ya.

Agwa Ndi Di n'Akwukwo A na Akparamagwa Ha

Di ka o dee siri ziputa, e nwere otutu agwa n'akwukwo a bu Oja Dufuo Dike. Otutu agwa ndi a di n'akuko a gosiri na ihe mere na ya yitere ihe na-eme n'ua n'ebe o di ukwu, maka na n'ua, e nwere otutu mmadu no na ya ndi na-akpa udi agwa digasi ihe. Ndi a na-esote gunyere agwa ndi di n'akwukwo ahụ: Kasie, Ikpeamaego, Obiageri, ngozi, Okoye Omicha, Okwuanyionu, Nkechi, Nwaanyinkwo, Uju, Onyejimebe, Tagboo, Onuntu, Ork. Oguejiofo, Iloabuchi, Oguadimma, Chinyere, Nwangbo na Nwangbeke, dgz.

1. Kasie

Kasie bu onyeisi agwa n'akwukwo Oja Dufuo Dike. O bu nne ya, Nwaanyinkwo, nyere ya aha ahụ n'ihu ihe o na-agabiga n'ulo Uwadimfe.

Kasie tara nke bu ahuhu nke na o nokatara choo iji aka ya wepu ndu ya mgbe o gara dabaa na mmiri, mana ndi mmadu guputara ya, zosia ya mmiri n'afu, o tikapu oso lawa.

Oge o tachiri obi kwuchaa ugwo nna ya ji laa mmuo, o luru Obiageri onye hapuru ya otu nwa di otu afu na okara gbafuo. O gara muo oru idozi ugboala n'agadi. Ebe ahụ ka o noro hu nke bu ahuhu na mkpari.

Mgbe o merichara onwunwa niile ndi a, ndi mmadu bidoro nwewere ya anya ufu.

2. Ikpeamaego

Ezigbo aha ya bu Nwoye. Nna ya bu Onyenaemereibeya Akametalu. Ikpeamaego na Uwadimfe, nna Kasie bu nwanne, nke putara na kasie na-akpo Ikpeamaego, nwanne nna ya.

Ikpeamaego bu agwa nkutu di n'akwukwo a. Ikpeamaego bu ezigbo mmadu belu so na ego o nwere bara ya isi nke na o kwenyere na ego nwere ike ime ihe niile. O gbara mbu ruo ulo na be ha n'obodo Uko bo, lie nwanne ya Uwadimfe oge o nwuru ma dunyeka Kasie n'imu idozi ugboala.

Ka akuko ahụ na-aga n'ihu, Okoye Omicha na Okwuanyionu buuru anya ufu ha nwere n'ebe Kasie no resi Ikpeamaego, o goro ha ya na nzuzu. N'ikpeazu, Ikpeamaego mechara buru dike bara ala, Omicha na Okwuanyionu buru oja dufuru ya wee baa akpa.

3. Obiageri

N'ihu awantiro o na-agba, ihe e jizi mara ya bu Obii; onye kpo ya Obiageri, o na-ewe ya iwe. Obiageri bu nwunye izizi Kasie luru mutara ya otu nwa a kporo Nneamaka. Oge Nneamaka tochara, o gara ka o kpolata ya ma Obii menyere ya ihe ihere, na o biara inara ya oyi ya nwoke. Nneamaka mechara hapu ya wee luro uwa ya di. Obii achoghi ahuhu na ndu ya; ihe o choro bu

ụwa *selense*. Ihe ọ jiri mewe agụ mmadụ bụ ka o wee lụọ di n'ihu na ụchụ di gbara ya na-eleghi anya n'azụ.

Mgbe ọ gbachara oringo chọzie ka o nwee di nke aka ya, Iloabuchi, bụkwanụ onye o chekwubere na ọ ga-alụ ya, juru ya. Ihe a mere o ji gaa dalahụ na mmiri, Obij nwa mma wee buru nri azu.

4. Okoye Omicha na Ichie Okwuanyionu

Agwa mmadụ abuo nwere otu ụdi akparamagwa. Ọ bụ ka omume ha si di bụ ka odee ji nye ha aha. Ha abuo gbakoro aka onu buru oja dufuo Ikpeamaego. Ọ bụ site n'anyaukwu ha nwere n'ebe Kasie no ka ha ji rafuo Ikpeamaego n'udi na ha huru Ikpeamaego n'anya mana n'eziokwu, ha na-achọ ebe ha ga-esi kupu ume.

Na ka ha si diri ichie, Okoye Omicha na-agho aghughu nnukwu, ọ bụ ya mere ndi mmadu ji baa ya aha a, 'Omicha', ọ buru aburu, ezigbo aha ya bụ Okoye. O nwere ike itikota isi na isi. Lee ihe odee kwuru banyere ya: '... ọ di njikere ibata n'etiti mmadu abuo na-ese okwu na-eri ha abuo; ọ janyere onye ihu, ọ janyere onye azu...'

Ọ bụ ya bụ ogbu Oja obodo Uko. Ọ bụ ya duuru Kasie maka nwunye ya, Obiageri. Ọ bukwa ya ka Kasie dara n'elu n'ubochi mgba ikoro Uko mgbe Ikuku fenyere ya aju n'anya. Ka ha siri buruzia iro onwe ha bụ nke odee na-agwaghi ogu mana o doro ewu na okuko anya na ọ bụ aku bụ iro.

N'akuku nke ozo, ichie Okwuanyionu bu okokporo n'agadi; ọ hubeghi nwaanyi luo nke o ji amuta umuaka. Di ka aha ya siri di, ọ bu okwu na uka ka o ji eri nri. Ka okokporo si buru ichie, odee agaghi anyi.

5. Ngozi

Ngozi bu nwunye Mz. Okafo larala mmuo. Ọ bụ ya bụ oja dufuru Obiageri. Mgbe Kasie dobere ya oji (ukpara) ikwanyere ugwu n'olulu a lutara ya oheru, udi ego Ngozi nyere ya ubochi ahụ mebiri ya isi, o wee juwa onwe ya ihe ọ ga-eji noro na di, onye di ya nwuru anwu a na-enye ya udi ego ahụ. Ọ bụ etu ahụ ka Obiageri si soro Ngozi gbawa n'iro, Ngozi wee dufuo ya baa be di ya nwurula anwu, Obij nwa mma wee daa mmiri.

6. Okulugwo, Ihuekwensu na Qumneme

Agwa ato ndi a bu ndi dibia no n'akwukwo Oja Dufuo Dike. Ha ato bucha ezigbo dibia n'udi oru di ichie ha na-arụ.

Oge Uwadimfe gara kpo dibia ka ọ bia gbaara ya afa maka aghara Kasie na-akpa, ọ bụ Okulugwo ka ọ kporo.

Ihuekwensu bu ya bu dibia bunyere Ikpeamaego iyi ka ọ nuro Kasie. Di ka aha ya si di, ujo bara Ikpeamaego ahụ mgbe ọ huru iyi dibia na-achọ ibunye ya mana ọ nrola n'ihu ohaneze. Ozo, ichie Okwuanyionu na Okoye Omicha gwara ya na ha anatarala ya ndagbu iyi na o nweghi ihe iyi Ihuekwensu bunyere ya ga-eme ya.

N'ikpeazu, Qumneme bu dibia na-agahari agahari site n'otu obodo ruo na nke ozo. Ndi mmadu na-ege ya nti maka na ihe ọ na-ako na-abu eziokwu. Ọ bụ site n'onu ya ka e si mata na Obiageri anwola.

7. Osodu Nwude

Ọ bụ ya bụ onye mekarichara okenye n'umunna ha n'oge Kasie. Cheta na ọ bụ ya gara igba Uwadimfe, bu nna Kasie, ugwo. Ugbu a, o meziri okenye, a na-ege ya nti n'olu; okwu ya na-abukwa eziokwu. Ọ bụ ya ka Okoye Omicha na Okwuanyionu gara rafuo Ikpeamaego ka ọ ghara ige nti n'okwu ya.

8. Onyenaemereibeya Akametalu

Onyenaemereibeya Akametalu bu nna Uwadimfe na Ikpeamaego, ya bu na ọ bu nna ochie Kasie. Ọ nwekebeghi ihe a mara gbasara ya n'ihu na ọ nwuru n'oge na mbido akuko ahụ.

9. Akuebuo, Ejimnduemegini na Ikukuamanonya

Ha atọ bu okamgba gbara mgba n'ikoro ndi Ukobọ. Ejimnduemegini na Akuebuo gbara, Akuebuo wee tie ya azu n'ala. Ikukuamanonya bu onye okamgba obia sitere n'obodo ozo. Ndi mmadu na-atu ujo ighota ya mgba maka na o na-adi na-egbu ufifo n'elu. O bu ya ghanyere Kasieaju n'anya oge o di n'afọ iri na abuo.

10. Nneamaka

Nneamaka bu otu nwa Obiageri mutara Kasie. O yighi nne ya ma oli. Mgbe o tolitara agboghọ, a korọ ya maka nne ya na ebe o no. Nneamaka, na-echebu na nne ya anwuola, gara ka o kpolata ya mana o menyere ya ihere n'ihu, o hapu ya lotawa. Oge o luchara di, e nweghi ihe ozo e kwuru banyere ya.

11. Chibueze

Agwa Chibueze bu agwa odee ji webata ihe mkpaochi n'akuko ya. Chibueze huru Nneamaka n'anya hubiga ya oke nke na o nwere ike imere Nneamaka ihe o bua o chorọ ka o meere ya. O bu n'onu ya ka Nneamaka siri mata na nne ya ka di ndu, udi agwa o kpara mere e ji chuo ya na ebe o bi. Nneamaka chorọ nne ya gawa ozugbo. Odee kwuru na o gakatarara be Kasie maka Nneamaka, akpukpo ukwu ya solie elu, mana e mechara Nneamaka hapuru ya luo onye ozo.

12. Chikwado

O bu na nke Chikwado ka Kasie gara muo iruzi ugboala.

13. Mz. Nwoke

Mz. Nwoke bu ya bu onyeisi ulo akwukwo ebe nwunye Ikpeamaego na-akuzi; o bukwu otu ebe ahụ ka umu Kasie na-agakwu akwukwo.

Asusu

Asusu odee ji dee edemede ya bu asusu Igbo. Igbo izugbe o ji dee edemede ya kajara akaja. N'echiche omee nchocha, odee bu okpokopi n'utoasusu Igbo. Na nziputa asusu ya, e nwekwara olundi o tinyegasiri na ya iji choo edemede mma. N'akuku nke ozo, otutu okwu nka jukwara na ya. Omee nchocha lebara anya n'asusu odee n'isiokwu di iche

Olundi

1. '...Akuebuo mechara tie Ejimnduemegini 'aba' n'ala' (ihu 19). Ihe o ji kowaa na Akuebuo jidere Ejimnduemegini. O jikwa 'aba' a n'otutu ebe n'akwukwo ahụ.
2. 'Okuluogwo wuru ekpiri ya otu, wuo abuo...' (ihu 24). Mgbe dibia Okuluogwo biara igba afa maka Kasie.
3. 'Etu Obiageri si abo ahija ahụ 'awufeghe' n'azu...' (ihu 32). O bu ebe a Obiageri na-abo ahija a ka Nwaanyinkwo noro hutara ya Kasie.
4. '...ka Okuluogwo biara igbara Kasie 'agu' ' (ihu 24). Igba afa maka ichoputa ihe mere kasie ji akpa aghara ka o korọ 'igba agu'.
5. 'E duru Obiageri ndu oku izu elu ya, o ruo izu abuo ya, ha uta ndu oku' (ihu 41). Ihe a bu iji si Obiageri nnoo na be di ya. O bu n'uta ndu oku a ka Omicha nuchara mm anya chefuo Oja ya, ihe a wee buru ihe na-arụ aka n'ihe ga-eme n'odinihu.
6. N'ihu 51, a ga-enweta udi okwu ndi a: 'idu efe', 'iti efe', 'mkpori' kama ide ya 'mkpari' di ka 'oge Ngozi bidoro kporiwa Kasie'.
7. 'oge o bua ha chorọ igba oso (umu oru chorọ iji Kasie kpaa uka ochi), ha 'araghaa' ya. Onye raghaa ya, o chwa ya oso, ndi ozo a na-aku aka, na-eti 'oo-o' ma o chie ya oso echichi' (ihu 60). Ihe a na-akowa ka umu oru Chikwado si akpari Kasie n'ihu na o biara imu oru n'agadi.

8. 'nwunye nna ya ukwu 'wọrọ' ya nri ma gwa ya na, ma ọ sughị akwa ahụ, na nri agaghị 'ekpu' ya ọnụ' (ihu 59).

9. '...onye 'agbatanara' ya' (ihu 72). Ihe Chinyere, nwunye Ikpeamaego, gwara ndị nkuzi ibe ya maka mmadụ ibiara ya ọgụ n'ulọ akwukwọ'.

10. '...ka ihe ọ 'ga-aluta' (ga-aruta)' (ihu 71)

11. 'onye 'na-efotara' ya nha bụ mkparị ka ọ na-achọ' (ihu 87). Mgbe e mechara Kasie onyeisi ụmụ nna ha, ọ kpere ikpe Nwangbo na Nwangbeke. Okoye Omicha na Okwuanyịonụ gara gwa Ikpeamaego na ihe kasie ji kpee ikpe ka Nwangbo kwuo nha bụ ka o maa ya aka n'ihu. Ha gwara Nwangbo ka ọ ghara ikwu nha ahụ.

Okwu Bekee E Ji Igbo Dee

1. Mekaniiki - bido n'isi nke isii gbadawa

2. Praịmarị 6 - ima atụ, ihu 69

3. Nomba ọhụrụ (ihu 98) mgbe okwu sewere maka ụgbọala na ka e si tinye na ka e sghi tinye akara ụgbọala.

Ilu

1. 'Otu nne na-amụ ma otu chi anaghị eke' (ihu 1). Okwu e ji ziputa omume Ụwadiṃfe na Ikpeamaego na mbido akuko ahụ.

2. '...a ghara ndụ kpaa akụ, onye iro erie' (ihu 1). Okwu Ụwadiṃfe ji akasị onwe ya obi na ngana ọ dara.

3. '...na ha ga-etiri ego ha n'okpo, ma ọ dighi ebe a hụrụ isi nwa nza n'ofe' (ihu 2). Ihe ndị na-abia Ụwadiṃfe ugwo na-eche, mana o nweghi ego ha ga-ahụ.

5. 'onye a na-awa ibi ọ na-eto ga-eweta ihe o dobere n'ajọ ọhia' (ihu 12). Okwu Ikpeamaego gwara Ụwadiṃfe maka na ọ na-abụ a na-akwu ugwo nke o bitere, ọ na-ebite ọzọ.

6. 'ihe enyi hụrụ gbawa ọsọ ka okuko hụrụ gaa tūwa ya ọnụ' (ihu 20). Ikukuamanonyia onye ọ bula na-atụ ụjọ ka Kasie gara duọ aka mgba n'agba.

7. 'anụ niile na-egbu opi mana nke nkapi ka' (ihu 26).

8. '...n'ihia na ego di na ọ bụ okuko metara ihe e ji sirie akwa ya' (ihu 26). Ikpeamaego ji ego, ọ bụ Ụwadiṃfe mere ihe o ji di ka ọ naghị enyere ya aka. Ụbọchị a kwara ozu Ụwadiṃfe ka Ikpeamaego biara mekasia.

9. 'a na-ekwu na ọrịa ezughi oke, a si onye dara ibi ya tokwuo afọ' (ihu 59).

Asịniilu

1. 'ndi be anyi si na okuko ga-abu oke na-esi n'uju' (ihu 1). E ji gosi na Nwoye bidoro na mbu mewe ka onye ga-abu mmadu n'odinihu.

2. 'ngwere si na ya na-esi n'ije nganga amata onye ga-atu ya okwute' (ihu 2).

3. 'ndi be anyi si na nwaanyi onu oma, na di anaghị ajuru ya nri' (ihu 3). E ji kowaa udi ire Ụwadiṃfe ji ebita ego.

4. 'ndi Igbo si na a na-esi na ntutu ukwa ama onye ujo oru' (ihu 14). Okwu e ji tunyere Kasie oge o nweghi ogbo ya na-akpo ya ihu.

Myiri/Ndika

1. 'Ụwadiṃfe ahaghị ka eze ma ọ di ya ka a si kwaa ya ka eze ma ọ nwuo' (ihu 1). Ọ naghị agba mbọ ka ọ buru ọgaranya ma ọgaranya na-agu ya.

2. 'Oge Uwadimfe bawara n'ulo, ihu di Osondu ka nwata nne ya na-alota ahia' (ihu 5). Osondu biara ya ugwo chere na nke ubochi ahụ ga-apu iche.
3. 'N'ubochi ahụ, ha zuru ezu ka eze azu; ha riri ihe ha mbe ma mee ego ka enyi' (ihu 42). Ubochi a gbara uta ndu Obiageri, ha mekasi n'ego. O bu ubochi ahụ ka Obiageri nooro hu ka Ngozi si emekasi wee sobe ya.
4. 'afuonu ahụ na-akarighi asato o tunyere ka mkpi' (ihu 2). Uwadimfe chiwa ochi, o nweghi ihe ga-eme ka onye lere ya anya ghara idapu n'ochi nke ya.
5. 'ibite ego na-adi ya ka imunya ahijia uguru oku' (ihu 3).

Akpaalaokwu

1. 'Uwadimfe apughị inyeju onwe ya afọ mana o kpebiri na kama ya agaghị echicha echichi di n'obodo ha, 'ihe di abuo otu emee' ' (ihu 2)
2. 'onye o (Uwadimfe) biiri ego onye ahụ ghara inye ya, mara na obi tara onye ahụ mmiri (ihu 2).
3. 'Uwadimfe ji nwayoo toghere akpa akuko ya' (ihu 8). Mgbe Osondu gara igba ya ugwo, Uwadimfe koro akuko gawa o chefuo na o biara igba ugwo.
4. 'ndi ogbo Uwadimfe aluchaala nwaanyi gbanwee aha e ji wee mara ha' (ihu 11). Ufodu na-azazi, 'nna Nneka'. Ndi kwotenwuru agu afuonu (ndi mere ihe dimkpa) na-azazi 'ozo Nweke', 'ichie Nnamdi' dgz.
5. 'o bu na o (Uwadimfe) asagheghi onu bu na o bitaghi ego' (ihu 28).
6. 'Ikpeamaego ejighi akwukwo ugboala ahụ n'ihu na akika ataala ya mgbe ezi ka di n'ukwu ukwa' (ihu 98). Mgbe Ikpeamaego na ndi otu ya na-achiko ka ha ga-esi nara Kasie ugboala ya.

Egbeokwu

1. 'i biara ya (Uwadimfe) ugwo, o ga-ahụ na o ji akuko kojuo ala' (ihu 3).
2. 'akwara gbachaputara n'ahụ hacha okpotokpo ka udo ehi' (ihu 19). Oge Akuebuo na Ejimnduemegini na-agba mgb.
3. 'Kasie no ndu ugbu a ma anu adighi ya n'ahụ' (ihu 53). Oge Kasie chulachara Obiageri, o siri na mmadu puo. O n'oge a ka o dalara na mmiri ka o wee wepu ndu ya mana ndi no nso gbatare oso enyemaka.

Nhagide

1. 'owerela aka ike naa ya (Uwadimfe) ego; were aka nro naa ya ego ma akwu achaghi mmanu' (ihu 3). O bu ihe a mere Osondu ji wee baa ya ogu n'ubochi ahụ.
2. 'Osondu eziala onye elu, zia onye ala...' (ihu 3).
3. 'adoghi aja n'elu, adoghi aja n'ala, sisi buru ya n'isi?' (ihu 4).
4. 'uzu turu n'elu tuo n'ala...' (ihu 18). Oge Akuebuo turu Ejimnduemegini na mgb iko Uko.

Nsinuda/Udauda

1. 'etu ihu na anya di Osondu mere ka ujo baa 'onyirigidi' ahụ' (ihu 4). Onyirigidi ana-ekwu okwu ya abughi onye ozo na-abughi Uwadimfe.
1. 'ebe ahụ Uwadimfe dara n'ala ka o no na-ele 'zii' ka onye gboro nkwu' (ihu 4). Mgbe Osondu dara ya aka n'ahụ.
3. 'Ngozi tiwara akwa umu agboghohu ka o si eme na mbu, ha abuo 'apitokoro' ije umu agboghohu puwa' (ihu 45). Oge Obii na Ngozi na-eweta oku.

Ajuju Nzaraonwe

1. 'O bụ maka na m ji gi ugwo ka i ji bia be m tigbuwe m? O bụ naanị m kechara ihe m ga-eme o nyi m?' (ihu 4). Ajuju Uwadimfe juru Osondu mgbe o biara be ya iti ya ihe maka ugwo o ji ya.
2. 'ha chuo Ngozi be ha, ha ga-amanye Obiageri udo n'ukwu ka o ghara iga be Ngozi?' (ihu 46).
3. 'o bu ka onwu na-adị?' (ihu 56). Okwu izizi Kasie kwuru mgbe a guputachara ya ma zosichaa ya mmiri n'afọ. (Okwu a na-atọ ochi).

Urọkwu (pun)

1. 'Anamanwuanwu ezuteela anamanwunyanya' (ihu 9). Osondu biara Uwadimfe ugwo ahula onye ndi ohi zuchara zuo ma nri o riforo erifo, wee si ya bia were otu mba ji.
2. 'o dighi 'ekwe' ma o bu 'igba' ozọ so ya 'aha' ma a gbawa ikoro karija oja Okoye ji etere uda ekwe 'ude' (ihu 18). Okwu ndi ahụ e tinyere na ngudo nwechara nghota abuo nke nwere ike inye ahiriokwu ahụ nghota ozọ ma o buru na agughị ya nke oma.
3. 'nke ka ya (Obiageri) njo bu na ndi o gwara na ya aluola di malitere juwa ya ma okwu adizikwa ka e kwuru?' (ihu 34).

Mbiambia (mgbochi/uda)

1. 'ha na-atu Nwoye ujo n'ihu na o weta aka o ji biri n'Umuahia lota Ukobo, mmadu agawa nga aghara' (ihu 11). Ugwu a na-akwanyere Ikpeamaego oge izizi o ka lotara ezumike nka ohuru kariri akari.
2. 'nke ka ya (Obiageri) njo bu na ndi o gwara na ya aluola di malitere juwa ya ma okwu adizikwa ka e kwuru?' (ihu 34)
3. '...Nwangbeke si na o ga-ekpe ya, o juo ya ihe o kpetara na nke o kpere ekpe.' (ihu 89). Okwu seere ndi nwunye di abuo: Nwangbeke na Nwangbo. O bu ikpe a ka e kpechara Okwuanyionu, na Okoye Omicha buru so ya n'ihu na ha anoghi oge ekpere ya bu ikpe.

Abughijabu

Ka o rutere n'ihu be Uwadimfe, oja ya (Omicha) ahụ mebiri ya (Kasie) isi (ihu 16). Mgbe Okoye Omicha na-egbu Oja na-agaghari n'ogbe iji chetara ha na mgba ikoro Ukobo buzikwa echi ya, kasie putara na-ete oja ahụ.

Mburu

1. Onye Okoye Omicha gburu oja n'ihu ya o ghara ibo ya ego, a kpachaghị anya onye ahụ ejighi ego n'akpa ma o bu na arusi na-enye ya nri mabidoro ya ibo mmadu ego.' (ihu 18).
2. 'o dighi 'ekwe' ma o bu 'igba' ozọ so ya 'aha' ma a gbawa ikoro karija oja Okoye ji etere uda ekwe 'ude' (ihu 18).
3. 'Ejimnduemegini bu ajo ohia a na-arugara aka ma a kowa akuko mgba n'obodo Ukobo (ihu 16). O putara na Ejimnduemegini bu okamgba n'obodo Ukobo.
4. 'ndi niile no n'ala bilitara oto ka ha were anya ha hu n'ihu na igwe ahurula n'oku.' (ihu 19). Oge mgba Akuebuo na Ejimnduemegini biiri oku.
5. 'ha abuo no na-ele ya anya o na-aba ala.' (ihu 21). Ahu onwunwu ji kasie n'ihuaju Ikuku fenyere ya. Nne na Nna ya enweghi ego ha ji ebuga ya ulo ogwu.
6. 'naanị oru o gbara bu na o hubigara mgba na ogu anya oke.' (ihu 23). Odee ji ahiriokwu a kowaa na Kasie abughị onye ume ngwu ka nna ya Uwadimfe.
7. 'ihe umu okorobia na-akpo ya (Ngozi) bu agbanchara.' (ihu 42).

Nkwusara

Ana m ahụ unu, bewenu, unu bechaa, bjanu buru ozu Uwadimfe ka o kwuo unu ugwo unu.' (ihu 26). Okwu kasie na-agwa ndi na nna ya ji ugwo mgbe o nwuru.

Iji Akuku Dochie Mpaghara (synecdoche)

1. 'ugbu a, 'onu' kwuru njo banyere kasie ekwuwola mma.' (ihu 32). Mgbe kasie muchara oru idozi ugboala, bido nke ya wee noro ofuma ka nwoke.
2. 'onu gburu ogiri aso arachawala ya.' (ihu 32).
3. 'otu mkpuru anya ji isi ugwo.' (ihu 32). E ji tnyere Kasie.

Ihe Ngosi/Nhuruuche (symbolism/imagery)

Onyejime bu onye mekarichara okenye n'umunna Soporuchi ha. Ofu o goru ubochi Okoye Omicha na Kasie ha gara okwu Obiageri bu ihe ngosi: 'uzo anyi na unu ga-abu uzo mmiri; o bughu uzo nku.' (ihu 39). Okwu a bu mmiri na-egosi ihe oma ebe nku na-egosi ihe oju.

Nkwuma (Euphemism).

1. 'nuche Obiageri, Kasie aburu onye nwuru anwu n'ihe na o buru na 'o gawara ebe di Ngozi gawara', o nwekwagh onye ga na-aju ya ebe o si ma o gachaa lota.' (ihu 44). Omume Obiageri tupu Kasie achula ya nke ikpeazu.
2. 'ndi nwere mmuo mweputa na-eweputa, Obi na-eri.' (ihu 52). Oge Obiageri mechara kwakoro puo gaa biri n'ulo oriri na nkware. Umụ okorobia na-egoro ya o na-eri ka o si so ya.
3. Mgbe nwunye Ikpeamaego na nwunye Kasie na-alu ogu n'ulo akwukwo, ha gbara onwe ha oto n'ama. Odee si etu a dee ya: 'umu akwukwo kirikataru ruo ebe ha achokwagh wee were aka ha wee baa n'ulo' (ihu 102).

Igbudu okwu (paradox)

Kasie gara idala na mmiri Owa n'ihu oke ahuhu o na-ata. Mgbe a zosichara ya mmiri n'afu o wee na'ala, okwu o kwuru n'uzo ula bu igbudu okwu: 'ugbu ka m matara na onwu anagh egbu onye atasibeghi ahuhu chi ya kwenyere ya.' (ihu 52).

Mkparita Uka

N'ihu omumu a, omee nchocha tulere akanka Anene R. C. di iche n'akwukwo ya, Oja Dufuo Dike. Di ka o si ziputa ya bu omee nchocha, o tulere akanka ahụ n'isiokwu ndi a:

-ka nka agumagu odeo si wulite akuko di n'akwukwo agumagu ya.

-ka odeo si ziputa agwa na akparamagwa ha n'akuku ya.

-asusu odeo ji koo akuko ya.

Odeo bu aka ochie n'edemede nke jiri mkpisi odeo ya tie igba n'aka. Nka agumagu o webatachara n'agumagu ya mere aka oru ya jiri chawaputa. O nwere nka agumagu di ka: nkowa agwa ya, nkowa emereme, ncheta ihe garala aga, mbuamuma, mgbagoju anya, atumanya, iko ihe na-eme eme n'ua tata na ka ha si eme, dgz. Omenala Igbo batagasiri n'akuko ya bukwu nka di egwu.

Na ka o si metuta agwa na ziputa agwa ya, odeo ji nwayoo horo agwa dabara adaba n'akuko ya: okenye na-eziputa agwa okenye ebe obere nwa na-eziputa agwa obere nwa. Aha agwa ya niile na-eziputa udi agwa onye ahụ na-akpa na udi mmadu onye ahụ bu. O webatara udi agwa di iche di ka: agwa larii, agwa nkutu, onyeisi agwa, agwa ukwu, agwa nta, agwa mkpaochi, dgz n'akuko ya.

Na nke o ji metuta asusu o ji n'agumagu ya, ebe ahụ ka o noro titopu igba foro ya n'aka. Igbo izugbe ya bu sampeya. O ji nnoo Igbo kajara akaja dee edemede ya.

O webatara olundị n'otutu ebe. Olundị ahụ o webatara ka omee nchọcha na-eche na ọ dị ihe na-abọ mere o ji webata ya, nke mbụ: o nwere ụfọdụ echiche nke Igbo izugbe na-agaghị akọwacha ofuma. N'oge ọ dị etu a, ọ bụ olundị bụ asụsụ ka mma n'ọnọdụ ahụ n'oge ahụ. Nke abụọ, ime ka echiche na mkpuru okwu Igbo izugbe na-abawanye.

O jikwa otutu asụsụ nka dị ka myiri, mburu, akpaalaokwu, Nhagide, Mbiambia mgbochi na ụda, ilu, ukabui, urọokwu, dgz

Ihe Nchoputa

Ka o sila dị, e nwere ụfọdụ ihe omee nchọcha hụta n'akwukwọ ahụ dị ka ọ bịa nisinjedebe ihe omumu ya. Ha gunyere: 5.2.1. Ndehie/Ndejo

1. N'ihu akwukwọ 21, mgbe Ikukuamanonyia fenyere Kasie ajụ n'anya, odee dere: '... ọ hara Kasie ka o fenyere ya ajụ n'anya, o fere ka nnunụ 'gaada' Ọsọndụ n'ahụ ebe ya na ekwe na-eme.' Ihe ọ kaara ide ebe ahụ bụ, 'gaa daa'...
2. 'ma nke ga-aka njọ bụ a zaa, anyucghie.' (ihu 24). N'ahiriokwu a dị n'elu, 'a' kwesiri ikwuru onwe ya maka na ọ bụ nnọchiaha, etu a, '...a zaa, a nyuchie.'
3. 'ntutu isi' kari 'ntutu isi' (ihu 31).
4. 'Okafor' kari 'Okafọ' (ihu 52). O dekata 'okafor', o dewe 'okafọ'.
5. Mgbaghapu echiche - N'ihu 48, odee dere gbasara Ọbii na ndi enyi ya nwoke etu a, 'nke ka njọ bụ na ndi enyi Ọbii matara kasie ogo na ụbọchi o kapariri Ọbii ozo ma anyia ahukwala ya. N'ihu 51, otu odee ahụ dekwara, 'Ọbii adighi ekweta na ya aluola di ma ya fodu na ya amuola otu nwa nwaanyi haa be Kasie.'
6. 'ma ọ 'bụ kwa' ihe ahụ sụrụ njọ...' (ihu 98). E kwesighi idesa 'bụ' na 'kwa' edesa. Ọ kaara ibụ 'ma ọ bụkwa ihe ahụ...'
7. 'ozi e ziri anwuruoku eruola 'igweaka.' ' (ihu 108). Okwu a kaara ibụ, 'ozi e ziri anwuruoku eruola igwe aka.'
8. N'ihu 119, ihe odee dere ebe ahụ ekwesighi iso n'akuko ahụ, kama, ọ kaara ibụ okwu mkpeazu (epilogue).

Nka Ndi Ozọ Puru Iche

1. Ka o si eji nnọchiaha 'ya' digodu egwu. Ụfọdụ ebe e kwesiri itinye 'o' ma ọ bụ 'ọ', ọ natinyecha 'ya' na ha. Lee omumaatu a, 'Ọbii adighi ekweta na ya aluola di ma ya fodu na ya amuola otu nwa nwaanyi haa be Kasie.' (ihu 51). Ozọ kwa, 'Kasie kwuru na ya ga ga-azu ugboala ahụ...' (ihu 94). 'kasie adilarị na mbu gwa ndi mmadu ego ole ya zuru ugboala ahụ' (ihu 95).
2. Agwa puru iche - Nneamaka na Chibueze. A kwaraghi anyi ka agwa mmadu abuo ndi a si wee gaa na ngwucha. Ihe a madebere gbasara ha bu na Nneamaka alughizi Chibueze n'agbanyeghi ihunanya Chibueze gosiri ya. Ọ bụ ezigbo nkà di n'agumagu bụ odee iwebata agwa nwere ụdị akparamagwa a, nke ga-apu n'ogbo ozugbo ha rụchara ọrụ a si ha rụọ.

Mkpebi/Mmechi

N'agbanyeghi na uwa a anyi no n'ime ya bu uwa ezuoke, akwukwọ Qja Dufuo Dike nwara oko ya n'imejuputa ihe ndi a turu anya n'aka ya. E wepu ụfọdụ mperi nke omee nchọcha che na akwukwọ a riri, ọ gara n'ihu mee mkpebi a:

1. Na nkà agumagu odee ji dee akwukwọ ya bụ isi sekpu nti n'iwulite akuko ya, o kacha na ka o metuta omenala.
2. Na ụdị agwa digasi iche digasi n'elu uwa ka odee ziputagasi n'akuko ya.

3. Na asụsụ odee ji dee akụkọ ya dabara n'ụdị asụsụ nke agụmagụ, n'ụdị ọ bụla, chọrọ: asụsụ nka dī ichē, asụsụ na utoasụsụ dī mma.
4. Site n'olundī na kwa n'asụsụ Bekee nke odee ji nsupe Igbo dee, bụ ka mkpụrụ okwu na echiche dī aasụsụ Igbo na-agbasa.

5.4.0. Mpụtara Ihe Ọmụmụ A Maka Agụmakwụkwọ

Ndị a na-esote bụ ụfọdụ n'ime otutu ihe ọmụmụ a n'ebe agụmakwụkwọ dī:

1. Ọrụ a ga-adī ezigbo mkpa n'ikuzi Akanka, tumadi n'Igbo izugbe na nke odee kpomkwem.
2. N'ebe ndī mbube korikolum, silabus na skiim ọrụ, ndī ministri nọ, ọrụ a ga-abū ihe mbido aka.
3. Ọ ga-abū ezigbo ihe onwunwe nye ọba akwụkwọ ọ bụla ọ ga-adī.
4. Ụmụ akwụkwọ ga-ahuta ya dī ka ogboo mkpa n'ebe ọrụ nchọcha ha dī.

Ntinye Aro

Ka omee nchọcha mechara ọmụmụ ihe ya, ọ chọrọ ituziri ndī ọzọ ga-achọ ibagide na nchọcha dī ka:

1. Itule ngalaba agụmagụ ndī ọzọ tumadi n'akanka ha
2. Igubilata oke nchọcha n'isiokwu a ma bamie ya ime nke oma
3. Irogharị ajujū nchọcha gbaziri ihe ọmụmụ ma gbasoo nke a roghariri wee meputa nchọcha ọzọ.

***Ann Chinazo Onyekelu PhD**

Email: ac.onyekelu@unizik.edu.ng
Nnamdi Azikiwe University, Awka,
Anambra State

Na

****Ngozi Theresa Onuora PhD**

Email: tetsyblessed@gmail.com
Alex Ekwueme Federal University, Ndufu-Alike,
Ebonyi State.

Na

*****Obiakor Ethel Ebere PhD**

Email: motherlytouch22@gmail.com
Alvan Ikoku Federal University of Education, Owerri,
Imo state.

Na

******Daniel Aliomo Alegu**

Email: alegudaniel@gmail.com
Alex Ekwueme Federal University, Ndufu-Alike,
Ebonyi State.

Nrūgaraka

- Adamu, M. B., & Osuji, C. J. (Ed.) (2021). Book of Reading on Language Skills, Pedagogy and Communication. Jimeta, Yola: Austechsunrise.com Publishers.
- Afejuku, T. (2013). Language, Literature and Decolonization of Nigerian Political Culture: Proceedings of the National Workshop on Practices to Safeguard Nigerian Languages. Abuja: UNESCO Publication.
- Anene, R. C. (2007). Oja Dufuo Dike. Onitsha, Nigeria: Elites' Publishers.
- Avwokeni, J. A. (2006). Research Methods: Process, Evaluation and Critique. Port harcourt: Unicampus Tutorial Services.
- Azare, Y. (2015). The Impact of Language and Literature Education in Quality Inclusive Education for Sustainable Development in Nigeria. Noman: Y. G. Impact.
- Banks, J. A. (2015). Cultural Diversity and Language. Rutledge:
- Biakoko, E. (2000). Marxism and African Literature. In Opat, D. U. & Ohaegbu E. (Ed.) Major Theories in African Literature (pp131-145). Nsukka: A.P. Express Publishers.
- Ekwealor, C. C. (2013). Omenala na Ewumewu Igbo. Onitsha Nigeria: Africana First Publishers PLC.
- Emenanjo, E. N. (2000). Nchikōta Asụsụ na Utoasụsụ Igbo Izugbe. Ikeja: Longman Nigeria PLC
- Eze, M. A. (2017). Literary Structuralism. In Mbah, B. M. (Ed.) Theories of Contextual Linguistics (pp.251-261). Awka: Amaka Dreams LTD.
- Eze, R. I. (2022). Nka Usoro Nchọcha n'Asụsụ Igbo. Nsukka, Nigeria: Chuka Educational Publishers.
- Hornby, A. S. (2020). Oxford Advanced Learner's Dictionary (10th Ed.) Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.
- Ishiaku, K. (2004) Language and Literature in Education for a Better Society: the Challenges of 21st Century: A Paper Presented at Kaduna State University Conference.
- Kantarcioghi, S. (1997) Literary Criticism: the Major Literary Movement in Western Literatures. Ankara: Hatiboghu Yayinevi.
- Lenin, V. N. (1976) Karl Marx: A Brief Biography Sketch with an Exposition of Marxism. Peking: Foreign Language Series.
- Mbah, B. M. (Ed.) (2017) Theories of Contextual Linguistics: Articles in Honour of Professor Gabrielle Ihuarugo Nwaozuzu. Awka, Anambra State: Amaka Dreams LTD.
- Mbah, B. M. (2017) Marxism in Literary Criticism. In Mbah, B. M. (Ed.) Theories of Contextual Linguistics (pp.269-275). Awka: Amaka Dreams LTD.
- Nwadike, U. I. (1992). Ntọala Agumagu. Nigeria: Ifunanya Publishers LTD.
- Obitube, K. (2016) Structuralism. In Mbah, B. M. (Ed.) Theories of Linguistics (pp.235-243). Nsukka: University of Nigeria Press LTD.
- Ogbalu, F. C. (2007) Omenala Igbo: the Book of Igbo Custom. Onitsha Nigeria: University Publishing Company (U.P.C).
- Okafo, S. O. (2008) Akanka n'Agumagu Igbo (Ederede na Oḍinaala). Enugu: Colours Communication.
- Okoye, A. A. (2002) Sociolinguistics of Communication Skills, Linguistics and Literature for Language Art. Halle: Rainbow Royal Publishers.
- Ossai, B. O. (2021) Language and Literature as Prerequisites for Educational Development in Nigeria: the Way Forward. In Adamu, M. B., & Osuji, C. J. (Ed) Book of Reading on

Language Skills, Pedagogy and Communication. JimetaYola: Austechsunrise.com Publishers.

Umar, M., Saidu, S., &

Mannir, I. (2011) Assuring Quality of Hausa Language Education in 21st Century, Problem and Prospect. A Paper Presented at National Conference of Association of Academics, Kaduna Polytechnics.

Waheed, T. A. (2021) Notable Yoruba Figures of Speech as Aesthetical Tools for a Literary Artist. In Adamu, M. B., & Osuji, C. J. (Ed) Book of Reading on Language Skills, Pedagogy and Communication. JimetaYola: Austechsunrise.com Publishers.